

U.A. Plesner. Valget 5. oktober 1848 til Den Grundlovgivende Rigsforsamling

Af Jens Rasmussen

Indledning

Omvæltningerne fra enevældens system til repræsentativt styre i martsdagene 1848 er ofte skildret af øjenvidner og senere af historikere. I denne artikel handler det om provst Ulrich Adolph Plesner (1782-1861),¹ der var øjenvidne til omvæltningerne i ”martsdagene 1848”, som førte til *Grundloven af 1849*. Artiklen koncentrerer sig om valget den 5. oktober 1848 til Den Grundlovgivende Rigsforsamling. I alt skulle vælges 152 deputerede, heraf 38 udpeget af kongen. De valgte præster hørte til de mest talende i Rigsforsamlingen, og ofte var de i opposition til grundlovskomitéens forslag til kirke- og religionsparagraffer i grundloven. Der var en omfattende debat i Rigsforsamlingen, hvor biskop J.P. Mynster, præsterne J.C. Schurmann og N.F.S. Grundtvig deltog, oftest med vidt forskellige meninger.²

¹ Der henvises til mit speciale: *Provst U.A. Plesner virke som embedsmand og politiker*, Odense 1979.

² J. Rasmussen: ”J.C. Schurmann. En teologs indsats for grundlovens kirke- og religionsparagraffer i 1849”, *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke*, nr. 1/2024. J. Rasmussen: *Grundtvig og Mynster. Fætre og fjender*, Aarhus 2023, 165-188. J. Nordengaard (J.P. Jensen): *Valgene til Rigsdagen i 100 Aar. Indbefattet Valgene til Den Grundlovgivende Rigsforsamling 1848. En historisk-statistisk Fremstilling*, København 1949, s. 12, 14.

I denne artikel skildres, hvorledes provst Plesner ved valget i Svendborg Amts 1. valgdistrikt, som omfattede Rudkøbing, det sydlige Langeland (Sdr. Herred), Strynø og Thurø, blev slået af lederen i Bondevennernes Selskab, den tidligere vækkelsesprædikant, J.A. Hansen (1806-1877).

Der er tale om et valgt eksempel, som viser, at de opstillede præster ofte blev slået af bondestandens kandidater. Det var naturligt for præsterne at opstille, fordi de under enevælden havde en fremtrædende rolle i lokalsamfundet. De var udnævnt som kongelige embedsmænd, og de havde foruden de kirkelige opgaver en ledende rolle i de almindelige sognekommunale opgaver såsom skolevæsen, fattigvæsen og vejvæsen tillige med sundhedsforhold.³

Provst U.A. Plesners beretning om omvæltningerne i martsdagene 1848

Provst Plesner var kongeligt udnævnt deputeret i Roskilde Stænder i årene 1842-1848, der var en ud af fire stænderforsamlinger, placeret i byerne Roskilde (Østifterne: Sjællands Stift, Lolland-Falsters Stift og Fyens Stift), Viborg (Nørrejylland), Slesvig (Slesvig) og Itzehoe (Holsten). Den nationalliberale politiker, juristen Orla Lehmann foreslog i Roskilde Stænder i 1846, at de statsretslige forhold mellem disse fire landsdele skulle ordnes i sammenhæng med indførelsen af en fri forfatning. Lehmann og andre nationalliberale forestillede sig et Danmark til Ejderen ved Slesvigs sydgrænse. Plesner var imod denne sammenkædning af kravet om en fri forfatning med det nationale problem om et samlet Danmark. Han gik ind for at løse det nationale problem, men han ville ikke afskaffe enevælden. Hans argument gjorde ham land-

³ J. Rasmussen: *Præstegården i lokalsamfundet. Dagligliv og kultur-arv*, Aarhus 2021, s. 39-83.

skendt, for han mente ikke, at "den lavere Classe" kunne høste fordele af en fri forfatning. Det gjaldt ikke mindst de fattiges og husmændenes vilkår, som skulle forbedres. Vidt og bredt blev hans argument refereret i tidens aviser.

Den politiske situation ændrede sig imidlertid med Christian 8.s død i januar 1848, idet konfrontationerne mellem de danske nationalliberale og slesvig-holstenerne tog til. Det betød en udvikling, hvor den nationale sag og forfatningsspørgsmålet mere og mere blev sammenkædet. De nationalliberales Ejderprogram blev manifesteret på et møde den 12. marts 1848 i "Hippodromen" arrangeret af Håndværkerdannelsesforeningen. Orla Lehmann erklærede almindelig valgret for oppositionens fælles program, og han fik derfor støtte fra håndværkere, gårdmænd og husmænd, der i adresser underskrev kravet om almindelig valgret og landbrugsreformer. De nationalliberale havde med kravet om indførelse af et liberalt samfund med fri valgret inddæmmet den sociale kritik, som bl.a. Plesner tidligere havde rejst.

Plesner var til møde i Roskilde Stænder den 17. marts 1848, og umiddelbart herefter tog han på privat besøg i København, og her blev han indfanget af den gærende stemning som fremkom, da efterretningerne om Rendsborgmødet den 18. marts nåede København. De slesvig-holstenske stænderdeputerede havde på deres møde besluttet sig for en slesvig-holstensk forfatning og Slesvigs optagelse i det tyske forbund. Denne klare sammenkædning af den nationale sag og forfatningsspørgsmålet i de tyske landsdele fik hurtigt et modsvar i København. Plesner lod sig rive med. På den nationalliberale avis, *Fædrelandets* redaktionslokale, blev der den 20. marts 1848 holdt et møde, hvor Plesner deltog, som den ene af to repræsentanter for enevældens statskirke. Den anden var

D.G. Monrad, præst i Vester Ulslev Sogn på Lolland. På mødet forberedte en kreds af mænd de resolutioner, som blev vedtaget på aftenens Kasinomøde, hvor Plesner tog ordet med en anbefaling. 14 mænd, som havde forberedt resolutionerne, underskrev, og det var bl.a. etatsråd L.N. Hvidt, professor H.N. Clausen, advokat O. Lehmann, Kap-tajn A.F. Tscherning, professor C. Flor, professor J.F. Schouw, pastor D.G. Monrad, redaktør C. Ploug og provst U.A. Plesner. Resolutionerne var vendt mod de slesvig-holstenske krav fra Rendsborgmødet med kravet om en fælles rigsforfatning for kongeriget og Slesvig, som skulle bygge på almindelig valgret. Slesvig skulle dog have egen "Provins-Landdag" til ordning af de lokale forhold. Tilslutningen til disse krav rakte langt ud over de nationalli-berale bl.a. med tilslutning fra studenter og håndværkere.

Herefter fulgte folketøget til Christiansborg med 10.000-12.000 mennesker ifølge Plesners optegnelser. En deputation fik overrakt Frederik 7.s løfte om et nyt mini-sterium. Allerede næste dag blev det såkaldte "martsmini-sterium" dannet efter forhandling med Monrad, Lehmann og Hvidt. Alt dette blev refereret i Plesners optegnelser. Han fulgt i slipstrømmen på alle de øvrige øjenvidnefor-tællinger om martsdagens begivenheder, hvor landet for-lod enevældens styre og herefter skulle forberede sig på et repræsentativt styre. Plesner blev inddraget i disse begi-venheder, fordi Schouw havde overtalt ham til at deltage i mødet på *Fædrelandets* kontor. Gejstligheden havde under disse omvæltninger holdt lav profil, men Plesner var aktiv deltager i martsdagens forandringer.⁴

⁴ Plesners deltagelse i martsdagene, 18-22. marts 1848 ifølge Plesners egne notater og hans brevveksling med prof. J. Fr. Schouw: U.A. Plesners privatarkiv, Rigsarkivet, Ra. nr. 6130 og privat samling i famili-ens eje; ligeledes J.F. Schouws privatarkiv, Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Samling, nr. 1529,4 – breve fra U.A. Plesner 1847-48. Disse oplysnin-

Illustration: Vimmelskafte 49, på hjørnet til Knabrostræde. Folketoget til Christiansborg i martsdagene 1848 med kravet om et repræsentativt og konstitutionelt styre. På tegningen ses Grundtvig i sin bolig, vinduet på 2. sal, hvor han iagttog folketoget. Han deltog ikke. Foto: Det kongelige Bibliotek. Billedsamlingen. Historisk Kronologisk Samling. Fra "Hundrede Aar – et Mindeskrift" (1883).

ger bekræftes af samtidens aviser den 21. marts 1848: *Kjøbenhavns-posten*, nr. 68/1848; *Fædrelandet*, nr. 75/1848; *Berlingske Tidende*, nr. 69/1848.

Optakt til valg af deputerede til Den Grundlovgivende Rigsforsamling

Bønderne kæmpede i 1840'erne for selveje. Det handlede ikke blot om økonomisk frihed, for det gjaldt også om at få del i konjunkturgevinster, f.eks. med godsejerens stigende indtægter ved skifte af gårdfæster på en fæstegård. I 1842 stiftedes bladet *Almuevennen* med lægprædikanten og bondepolitikeren J.A. Hansen som redaktør. Dette blad kæmpede for, at staten skulle fremme fæsteafløsningen ved indgreb, som sikrede en overgang til selveje. Bønderne blev støttet af bondevenner som papirfabrikant J.C. Drewsen samt juristerne Balth. Christensen og Orla Lehmann. Bondevennernes Selskab blev stiftet den 5. maj 1846 og i spidsen stod Balth. Christensen og J.A. Hansen.

Bondevennerne blev splittet efter martsdagene i 1848, da valgloven til Den Grundlovgivende Rigsforsamling skulle vedtages af kongerigets ständerforsamlinger i Viborg og Roskilde. Det skete i perioden april-juni 1848. Martsministeriets forslag om almindelig valgret for trefjerdedel af de valgte og kongelig udnævnte for en fjerdedel blev vedtaget. De konservative og en hel del moderate var utilfredse med fuldstændig almindelig valgret og bondevennerne var modstander af kongevalgte. Den enige borger-bonde bevægelse, som havde fældet enevældens politiske system, slog revner. J.C. Drewsen skrev i *Almuevennen*, at han stod uforstående overfor bladets og J.A. Hansens negative holdning til kongevalgte. Dette strids-emne blev hovedsagen ved Østifternes valgkamp i de enkelte valgdistrikter. Bondevennerne opstillede deres bondekandidater og en ottemands komité, hvor Drewsen havde sæde, samarbejdede med de nationalliberale i København og opstillede deres liste.

Bondevennerne var herefter en del af ”Hippodromkomitéen”, bestående af bønder og håndværkere, som i København opstillede et valgprogram med almindelig valgret, ophævelse af standsprivilegier, almindelig værnepligt, presse-, ytrings- og forsamlingsfrihed og en vetoret, hvor kongen kunne nægte en rigsdagsbeslutning, men samtidig forpligtede sig til en nyvalgt Rigsdags endelige afgørelse uden at kunne gribe ind. Kongens magt skulle begrænses. Dette program blev et skræmmebillede for de konservative over det ganske land. De nationalliberale, der især repræsenterede borgere og embedsmænd, nedsatte også en komité, der holdt opstillingsmøde i universitets Solennitetssal med 116 deltagere. Deres korte valgprogram kunne slet ikke måle sig med bondevennernes detaljerede program. De gik ligesom bondevennerne ind for et konstitutionelt monarki, der skulle bygge på det demokratiske princip, men de nationalliberale havde en anden tolkning, for almindelig valgret måtte suppleres med kongevalgte. Flere fastholdt ligeledes en liberal næringsfrihed, og der var også modstand mod bondevennernes forståelse af kongens ovennævnte begrænsede magt.⁵

Valget i Svendborg Amts 1. distrikt den 5. oktober 1848

De forskellige ”partier” og deres valgprogrammer blev grundlaget på langt de fleste opstillingsmøder i Østifterne. U.A. Plesner og J.A. Hansen blev på et valgmøde den 7. september 1848 opstillet på Langeland i Svendborg Amts 1. distrikt. Mange steder blev valget en kamp mellem to stænder – borgerne og bønderne. Dette skete også på Langeland med Plesner og Hansen, hvor de sociale spændin-

⁵ N. Neergaard: *Under Junigrundloven*, bd. 1, København 1892, s. 299-306.

ger mellem borgerstand og bondestand også afspejlede lokale sociale sogneforhold, for på Langeland var det præsten som stod overfor lægprædikanten. Tilmed var Plesner som provst over Langelands to herreder kendt for sit forsvaret af de vakte overfor myndighedernes retsforfølgelser, som skete fordi vakte overtrådte reglerne for enevældens begrænsede forsamlings- og ytringsfrihed (Konventikelforordningen af 1741). J.A. Hansen var fra Rudkøbing, hvor han tilsluttede sig de gudelige vækkelser på Langeland. Han ernærede sig som skomagermester fra 1835, før han flyttede til Slagelse i 1838 og siden blev redaktør af *Almuevennen* i 1842 og få år senere sekretær i bondevenneselskabet. De to kandidater kendte således hinanden. Ligesom f.eks. skolelærer Rasmus Sørensen i Vemmelev gjorde J.A. Hansen vejen fra religiøs lægprædikant til politiker.

På vælgermødet den 7. september blev der afholdt et prøvevalg, hvor Plesner vandt, fordi man ikke tog hensyn til bøndernes indleverede skriftlig afgivne stemmer for personer, som ikke kunne være til stede på valgmødet. Plesner fik 185 stemmer og J.A. Hansen 45 stemmer. Det talte også med, at J.A. Hansen ikke var til stede på mødet og derfor ikke kunne påvirke stemningen. Bønderne var utilfredse med dette prøvevalg, som det fremgik af referater i den lokale presse og i *Almuevennen*, for Plesner var havnet i en dobbeltrolle som både valgbar og dirigent på valgmødet. I egenskab af dirigent var det formentlig ham, som havde afvist de skriftlige stemmer fra personer, som ikke kunne være til stede. *Fyens Stifts Adresse-Avis* noterede, at "Orden og Frimodighed herskede i Forsamlingen", mens *Fyens Avis* nok nærmere ramte stemningen: "[D]et lidte uventede Nederlag krænkede og forbittrede det Hansenske Parti". Et anonymt indlæg til fordel for Plesner

blev bragt i *Svendborg Amts-Tidende*, hvor J.A. Hansen blev kaldt ”den simple Mand”. Til gengæld kom der negativ omtale af Plesner i *Almuevennen* den 22. september 1848. Skorstensfejer Rasmus Frederiksen angreb Plesner for ikke at have et folkeligt sind. Angrebet søgte at røkke ved opfattelsen af, at Plesner var en bondeven, hvilket han i sit politiske arbejde i Roskilde Stænder 1842-1848 havde opbygget med sin støtte til landboreformer (mere herom senere).⁶

Valghandlingen til Den Grundlovgivende Rigsforsamling foregik som nævnt i alle kongerigets valgdistrikter den 5. oktober 1848.⁷ Ved valget på Langeland fremhævede Plesner, at han var den lokale kandidat, mens Hansen repræsenterede en stand. Sagen var dog, at Plesners valgprogram snarere tiltrak borger- og embedsstand, da alle demokratiske rettigheder skulle ledsages af et fælles ”Ansvar”, dvs. et mådehold. Hansen ønskede derimod fuld borgerlig lighed og frihed, og samtidig var han bondestandens kandidat.

Plesner udgav først sin valgtale lige efter selve valghandlingen den 5. oktober,⁸ mens Hansen var mere dreven og præsenterede sit valgprogram i *Almuevennen* allerede den 29. september 1848, og det før valgdagen.⁹ Hansen forstod vigtigheden af at bruge medierne ved valgkampen.

⁶ Referater fra valgmødet den 7. sept. 1848: *Fyens Stifts Adresse-Avis*, nr. 225, 12. sept. 1848; *Fyens Avis*, nr. 192, 13. sept. 1848, *Svendborg Amts-Tidende*, nr. 118, 21. sept. 1848; *Almuevennen*, nr. 66, 22. sept. 1848. Aviser er oprindeligt læst i Københavns Universitetsbiblioteks Avissamling.

I dag: <https://www.kb.dk/find-materiale/tjenester/mediestream>.

⁷ N. Neergaard, bd. 1, 1892, s. 306-315.

⁸ U.A. Plesner: *En Bondevens Tale ved Valghandlingen i Svendborg i Svendborg Amts første District den 5te October 1848. Med Talerens, Hr. Provst Plesners, Tilladelse udgivet af endeel af hans Vælgere af Bonde- og Borgerstanden*, Rudkjøbing 1848.

⁹ *Almuevennen*, nr. 68, 29. sept. 1848.

I dagene før valghandlingen rejste han rundt i valgdistriktet, og på selve valgdagen uddelte han et trykt valgprogram.

I sin tale slog Plesner fast, at han var en lokal kandidat, som havde bred støtte, også fra ”mange agtede Bønder”. Han hentydede til Hansen, ”som ensidigen forpligter sig til nogen særskilt Stand i Samfundet” og som ikke var kendt på Langeland. Med andre ord var Hansen en standsrepræsentant, der ikke søgte et lokalt samarbejde mellem bønder og borgere. Plesner havde sikkert læst bondevenneselskabets opråb i *Almuevennen*, at målet var ”Bondestandens Frigjørelse og Ligeliggjørelse med de øvrige Samfundsklasser”.¹⁰ Således gentog Plesner, hvad han formentlig allerede havde sagt ved prøvevalget den 7. september. Plesner ønskede religionsfrihed, ytringsfrihed og forsamlingsfrihed i den kommende grundlov. Han ville af med alle godsejernes privilegier og i modsætning til bondevennerne have indført nærings- og handelsfrihed. Efter denne parade af frihedssønsker blev Plesner mere konkret og krævede moderation med hensyn til friheden, reguleret ved lovgivning. Han ville ikke forcere fæstegodsets overgang til selveje, og det skulle ske frivilligt. Kun fæstebøndernes hoveri skulle straks ophøre, ikke husmændenes. Her stod han i modsætning til bondevennernes hovedkrav, som i skærpet form var en tvangsafløsning af både tiende til kirken og godsejernes fæstegods samt afskaffelse af al hoveri. Kun når det drejede sig om indførelsen af almindelig værnepligt var Plesner og Hansen helt enige.

Plesner undlod i sin tale behændigt at omtale almindelig valgret til alle pletfrie borgere og bønder, for han var tilhænger af kongevalgte medlemmer til en kommende Rigsforsamling. Denne konservative moderation, som var

¹⁰ *Almuevennen*, nr. 68, 29. sept. 1848.

fælles for mange kandidater fra borger- og embedsstanden, afviste bondevennerne med J.A. Hansen i spidsen. I sit program krævede Hansen en indførelse af almindelig valgret med "en konstitutionel-monarkisk Forfatning bygget på et demokratisk Grundlag" og med ét-kammersystem. Både Plesner og Hansen afviste en forfatning med to kamre, dvs. et demokratisk valgt kammer og et privilegeret overhus. Men Hansen skilte sig ud ved at ønske kongens magt stækket. Godt nok skulle kongen som allerede sagt have "et suspensivt Veto" overfor vedtagne love, men det krævede et nyvalg, hvor kongen herefter ikke kunne blokere, hvis Rigsdagen gentog vedtagelsen. J.A. Hansen krævede folkelig indflydelse på valg af lokale embedsmænd, som med andre ord kunne stække sognepræster og sognefogeder. Alt i alt var Plesner og Hansen uenige om landboforhold og konstitutionelle forhold. Aviser refererede fra begge kandidater.¹¹

Ved valget den 5. oktober fik Plesner 261 stemmer, og J.A. Hansen vandt med 570 stemmer. Det var ikke mindst Rudkøbings borgere (118 stemmer), som stemte på Plesner, mens landsognene på Langeland støttede Hansen. Plesner fik ikke megen støtte i sit eget sogn (Humble: 55 stemmer). Opstillede præster tabte også i andre distrikter. I Svendborg Amts 2. valgdistrikt i Tranekær vandt gårdfæster J.R. Jacobsen fra Lundby på Tåsinge over pastor J.E. Heilmann, Bjerreby.¹²

¹¹ *Fyens Stifts Adresse-Avis*, nr. 230, 18. sept. 1848; *Morgenposten*, nr. 221, 20. sept. 1848; *Almuevennen*, nr. 68, 29. sept. 1848.

¹² *Svendborg Amts-Tidende*, nr. 124, 6. okt. 1848, *Fyens Avis*, nr. 209, 7. okt. 1848, *Fyens Stifts Adresse-Avis* nr. 248, 7. okt. 1848 og *Berlingske Tidende*, tillæg til nr. 251, 9. okt. 1848. U.A. Plesner: *En Bondevens tale*, 1848. H. Müller: *Valgene i Fyens Stift til Den grundlovgivende Rigsforsamling Femte Oktober 1848*, Odense 1948, s. 19, 68-69, 73-76.

Efterspil

Der kom reaktioner på valgets afgørelse. Først indrykkede bomuldsvæver N. Hansen fra Longelse på Langeland den 16. oktober et referat af valghandlingen den 5. oktober i *Almuevennen*. Han omtalte redaktør Hansen med agtelse og roste hans besindighed og bestemte form, da han forsvarede valget af Hansen over for to af Plesners mest ivrige støtter lægen L.A. Schlegel og skolelæreren J.C.G. Fich, som havde talt og anbefalet Plesner på valgdagen den 5. oktober. N. Hansen var ikke enig med dem, fordi de godt nok ønskede frihedsrettigheder, men samtidig fastholdt, at disse ”burde lovlig begrænses”.¹³

Plesners støttekreds udgav senere i november 1848 en pjece, sikkert de samme mennesker, der lige efter valget udgav Plesners valgtale. De fremhævede i pjecen, at de ikke ønskede J.A. Hansen, fordi han var en partimand og ikke som rigsdagsmand kunne agere selvstændigt. De fremhævede, at Plesner havde dannelse og faglig dygtighed. Denne pjece beskæftigede sig også med skorstensfejer Rasmus Frederiksens indlæg i *Almuevennen*, som kom den 22. september 1848 før valgdagen. Det alvorlige i angrebet var Frederiksens beskyldning om, at Plesner på sit mensalgods, tillagt præstekaldet i Humble Sogn (mensa: bord), ikke havde udleveret fæstekontrakterne til sine husmænd og indsiddere, sådan som loven krævede. Frederiksen mente, at disse husmænd derved ikke kunne kontrollere deres afgifters størrelse og omfanget af pligtigt hoveri på Plesners præstegårdsjord. Med disse beskyldninger karakteriserede Frederiksen Plesner som en af de hårdhjernede godsejere. Han blev ligestillet med godsejer J. Haastrup på Hjortholm i Humble Sogn, og det blev oplyst, at Plesners ældste søn og en datter af godsejeren netop var

¹³ *Almuevennen*, nr. 72, 16. okt. 1848.

blevet forlovet, så Frederiksen pegede kraftigt på godsejeren, som den Plesner i sin godsadministration var inspireret af.¹⁴

I pjecen fra Plesners støtter blev hans gendrivelse af Frederiksens påstande refereret fra Plesners udgivne tale den 5. oktober ved valghandlingen. Frederiksens beskyldninger gjorde Plesner grin med under forsamlingens jublende bifald, skrev Plesners tilhængere i pjecen. Det lykkedes ikke Hansen på valgmødet at forsvare Frederiksens påstande ifølge pjecen.¹⁵ Bønderne kan imidlertid ved valghandlingen have følt Frederiksens ilde medfart som en krænkelse af deres stand, hvilket ikke gavnede Plesner. J.A. Hansen skrev senere i *Almuevennen* i et ”Tilbageblik paa Valgkampen”, at Frederiksen havde ret, og Hansen noterede, at ingen bønder indvalgt i Humble sogneforstanderskab, hvor Plesner var formand og sekretær, havde stemt på Plesner ved valghandlingen. Hansen afviste i øvrigt, at der på landsplan i valgkampen havde været tale om ”hadske Angreb og Bagvaskelser” mod kandidater, bl.a. nævntes U.A. Plesner, H.N. Clausen og J.C. Drewsen. Alle tre tabte valget den 5. oktober. Drewsen blev dog indvalgt ved suppleringsvalg i Frederiksborg Amts 2. distrikt og Clausen ved kongevalg.¹⁶

Afslutning

Valgkampen i Østifterne var mere præget af standsmodsatninger end af de forskellige partiprogrammer. Hansens og Plesners valgkamp var et klart eksempel. *Almuevennen* var fuld af læserbreve og artikler, som forsvarede bondevennernes standsinteresser som legitime, mens aviserne

¹⁴ *Almuevennen*, nr. 66, 22. sept. 1848.

¹⁵ Plesner 1848.

¹⁶ *Almuevennen*, nr. 73, 20. okt. 1848. Nordengaard 1949, s. 9 og 20.

Fædrelandet og *Berlingske Tidende* kritiserede bondevennernes konfrontatoriske stil under valgkampen over for kandidater fra borger- og embedsstanden.

Bondevennerne fik et rigtig godt valg, og set i nutidsperspektiv fulgte deres agitation en valgkampes indre logik og betingelser. Bondestanden fik derved et gennembrud i det politiske liv. I hele landet blev bondestanden repræsenteret med 38 bønder, heraf en kongevalgt, ud af 114 valgte deputerede til Rigsforsamlingen. I bondestandens gruppe var der kun en husmand. Dog var borger- og embedsstanden den største gruppe med 46 valgte deputerede, og dertil 11 kongevalgte.¹⁷

Præstestanden havde et skuffende valg. Kun 12 præster og to kateketer ud af 46 opstillede blev valgt. Pastor N.F.S. Grundtvig opstillede to gange, for han blev vraget i Københavns 11. distrikt (Nyboder m.m.), men vandt Præstø ved suppleringsvalg. Dertil skal lægges de to kongevalgte biskopper J.P. Mynster (Sjællands Stift) og T. Müller (Ribe Stift).¹⁸ Mange præster i landembederne opfattede sig under den sene enevælde som bondevenner og tog lederskab i landbosamfundet. De deltog i samfundets politiske debatter, men de fleste var ikke nationalliberale, og de gik derfor ikke i front i spørgsmålet om en fri forfatning. Plesner og Monrad var de eneste repræsentanter for kirken, der fik et ansvar ved omvæltningerne i martsdagene 1848. Bønderne så ikke positivt på præsternes politiske engagement ved valget den 5. oktober. For nok var præsterne bondevenner, men deres synspunkter dækkede mere borger- og embedsstanden. Det var valgkampen mellem U.A. Plesner og J.A. Hansen et tydeligt eksempel på.

¹⁷ N. Neergaard, bd. 1, 1892, s. 309-311 og 315.

¹⁸ Nordengaard 1949, s. 7-20.